

A sok gépet ki kell használni, hasznosítani, — a szabad, vállalkozó áramlat és szellem bent volt a korban s a Landerer és Heckenast-cég egész sereg napi-és időszaki lapot alapít. Ezek között a legnevezetesebb Kossuth Lajos Pesti Hírlap-ja, mely 1841-ben indult meg, s a Frankenburg alapította *Életképek*, mely Jókaival és Petőfivel letit nagygyál

1848 március 15.

A krónika feljegyzí, hogy a nép a márciusi ifjak vezetésével benyomul a Landerer és Heckenast-nyomdába s ott felszólítják a szedőket, hogy a felszabadult sajtó első termékeit: a 12 pontot és a Nemzeti dal-t nyomják ki. Heckenast akkor nem volt az üzletben s a márciusi ifjakat Landerer fogadta.

A március 15-iki eseményekkel, amennyiben a Landerer és Heckenast-nyomdával függnek össze, Landerer Lajosról szóló megemlékezésemben számolok majd be.

Mindenestre érdekes és jellemző Heckenastra, hogy az izgalmas és tulfeszült márciusi estéken „kíséret nélkül sohase ment el otthonról” s mikor beugrák neki, hogy egy szedője, Hruszka János, azt mondta rá: „az öregot macskazenével kellene megtisztelni!” — gyertyákat erősített lakása utcai frontjára, hogy a macskazenélóket jeltismerhesse a sötétben. Hruszkat később el is bocsátotta.

Az objektív szemlélődés gyertyavilága így oszlatja szét a csapongó fantáziát.

Csodálatos módon az írók, akiknek műveit kiadta, alig emlékeznek meg róla s így a vele való közvetlen érintkezésről kevés adat áll rendelkezésünkre. Petőfinek egyetlen műve se jelent meg Heckenastnál, mert a költő szabad és rapszódikus természete nem lürte a kiadói guzsbakötöttséget s Heckenast viszont nem kedvelte a szabadosságot. Az *Életképek* révén mégis összekötöttségben volt Petőfivel, aki 1848 július 14-én egy Arany Jánoshoz írott levelében nem a legkedvesebben emlékezik meg Heckenastról:

„Nekem a napokban 208 pengő forintot váltót kell kifizetnem — írja. — Mentem Heckenasthoz, hogy az *Életképek* szerkesztéséért előlegesen felvegyek 200 pengőt, de a silány fráter nem adott többet száz pengőnél, aszongya, hogy nincs pénze...”

Heckenastra vonatkozó adatakat találunk még Arany és Tompa levelezésében is, és innen tudjuk meg, hogy Heckenastnak milyen szerződése volt a Toldi költőjével.

1856 október 8-án írja Hanváról Tompa Arany-nak:

„Heckenast összes költeményeimét kéri; oda adom... János! Mit gondolsz, mit kérjek összes költeményeimért? Hidd el, én magam sem tudom, tán te jobban hozzá vethetsz.”

Arany október vége felé felel:

„A felszólítás, melyet Heckenasttól kaptál, szinte beillik borostyán ágának, mit győzelmi koszoruba fohatsz. Heckenast jól számít: ő tudja, hogy neked közönség van s verseidnek jó keletet remél. Heckenast olyan ember, kivel gentleman-módra lehet bánni, — ha a maga hasznát nem feleli ki a számításból, ez természetes... Engem mindig pontosan fizet, — s amely órában megszorulok, van pénz nála. Hogy mit kérhetnél verseidért, azt kategoriz meg nem mondhatom; az függ a kiadási körülményektől: egy kiadás-e? s hány példányban? bizonyos évekre-e? vagy míg a kiadás elfogy? mind ez és hasonlókat sokat módosítanak a dolgon. Tudod, hogy én két kötetemért (de csak, ha az első kiadás el nem fogy, mert ha ma elfogy, a második már új alkura megy) 800 forintot kapok, egy év alatt, részletekben (300 a munka megjelölésekor, 300 félév s 200 egy év múlva): 2000 példányban. Ebből számításhoz a magadéra...”

Érdekes Petőfi kirobbanása, s Arany dicsérete. Nemcsak Heckenastra, de a két költőre is jellemző

Méltóságos szépségű férfi, tekintély, — legendás szerencsésű kereskedő. Boldogtalan férfi.

Kéjszer nősül. Első felesége Bajza Lenke, az íróé. A kiadó Heckenast beleszeret a híres költő tehetséges lányába és feleségül veszi... Nemsokára elválnak.

Beniczkyné Bajza Lenke még csak tegnap élt, Heckenast tegnapelőtt...

Szakadó fátylakat bolgyatni kegyeletlenség, — elégedjünk meg egyik életrajzirója sokat sejtető körmondatával:

„Valjon föllelte-e ő nagyszerű sikerei, a világ előtt élvezett tekintélye, hatalma és méltó tiszteltetésének közepette ama földi boldogságát, melyet nem a külső fény, nem a világ tisztelete s nem a pénz pusztá birtoka ad sokat halandónak kisebb-nagyobb mértékben, de egészen egyikének sem? Okunk van sejtteni, hogy nem; mert hiányzik lát-szik életéből a legnagyobb földi boldogság, a családi szentély minden földi vagyonnál édesebb és drágább boldogsága.”

Másodszor is megnősül. Jurenák vaskereskedő leányát veszi el. Erről a házasságáról nincs följegyezni való. S a világ előtt élvezett tekintély?

Kellemetlen tüsurás érte ezt a tekintélyt is.

Benkő Gyula, a magyar könyvkereskedők nesztora, mesélte nekem a következő eddig meg nem irt adatot. Heckenast volt Vörösmarty első kiadója, de miután Vörösmarty meghalt s a közönség nem kívánta, elfogyott műveit elfelejtette újra kiadni.

Deák Ferenc volt a Vörösmarty-gyermekek gyámja s nemcsak a nemzeti irodalom, de gyámoltjai szempontjából is illendőnek és jóvödelmezőnek vélte, hogy a nagy költő művei újra megjelenjenek. Csengery Antallal és Gyulai Pállal közösen elhatározta tehát, hogy a magyar kiadók között pályázatot hirdetnek egy teljes Vörösmarty-kiadásra.

Heckenasthoz nem is fordultak. De Heckenast jelentkezett. Egy ötlettel! Az ezüst- és bronzérem Heckenastjára ismerünk ebben. Kijelentette, hogy tíz százalékkal többet ajánl a legjobbat ajánlatnál.

A puritán Deák azzal utasította vissza, hogy az ilyen ajánlat nem kereskedőhöz méltó.

New-yorki antikvárius kőborlásaimban az Astor Place szomszédságában Himfy szerelmei egy második kiadására bukkantam. 1871-ben jelent meg, kiadója Heckenast Gusztáv. A könyv utolsó három oldalán és a külső borítéklapon hirdetések... Heckenast kiadványai. Jókai Mór munkái, Jósika Miklós regényei, Kisfaludy Károly, Horváth Mihály művei, az első magyar Robinson, a híres Boldogháza, Bánk bán, Garay János — és ezeken kívül Arany János, Tompa — 1873-ig ezerötven kiadvány.

Óriási munka és óriási eredmények.

Hatalmas kereskedői tehetség, amely nem elégzik meg saját területével, hanem ahol jó eredményt sejt, átcsap más mezőkre is. Borpineéket bérel és borkereskedő, 1849-ben ócskarezet vásárol abban a hitben, hogy a magyar kormány rézpénzt akar majd veretni, házakat vesz és ad el, gyönyörű birtoka, kastélya van Pilis-Maróthon.

És itt álljunk meg egy pillanatra.

Heckenast nemcsak pénzt gyűjtött, de szeretett is szépen élni.

Művészhajlandóságai voltak. Zongorázott, festett, személyes barátság — talán az egyetlen! — fűzte Volkman Róberthez, akinek 49 művét ő adta ki.

A magánéletét szépséggel akarta körülvenni. de

a valódi belső hév hiányzott belőle, igazán felolvadni nem tudott.

Formákra adó, formákat betartó, pedáns és rideg evangélikus német lelkész fia volt!

Életének még egy nagy alkotása van.

1873 április 1-én Heckenast közreműködésével megalakult a Franklin-Társulat. Heckenast vállalatát, amely akkor már mai helyén, az Egyetem-utca 4-ik számú házában volt, a leendő Franklinnak adta át 800.000 forintért, akkor szinte hihetetlen összegért. Ebben persze bentfoglaltatott minden berendezés, a ház s talán száz németnyelvű kiadványon kívül minden kiadvány. *És egy sereg tankönyv, amely kiadványok felvirágoztatása szintén Heckenast érdeme s ma is legnagyobb erőssége a Franklin-Társulatnak.*

Egy esztendeig még ő vezette az új részvénytársaságot, majd 1874-ben Pozsonyba költözik, ahol pompás, újonnan épült palota várja s a földszinten csak ugy, időtöltésül, üzlet is: „Gustav Heckenast's Verlags-Comptoir“. Azontul az év legszebb részét Pilis-Maróthon töltötte el.

1878 április 10-én halt meg.

Végigbongésztem az akkori napilapokat. Rövid, elismerő nekrológok, de hiányzik belőlük az, amit semmiféle elismerés sem pótol: *a szeretet.*

És, ugy látszik, ez hiányzott egész életéből is.

Óriási és jelentős munkát végzett, bátor vállalkozó, kihasználó és kezdeményező volt, *de íróit nem tudta megtartani.* Jókai, Arany elpártolt tőle s aki Wigand Ottó romantikus távozásával kezdte s akinek irodájában az egész magyar megújulás, az elnyomatás és kiegyezésnek csaknem minden írója megfordult, aki a hírlapírás nagy lehetőségeinek utat nyitott, egészen csendesen, mint jó, alkalmazkodó polgár halt meg.

Körülötte bolygott minden irodalmi fény, s ez ma is beragyogja Heckenast nevét.

De nem szabad lekieszinyelni az ő tulajdon érdemeit sem. A magyar könyvkereskedelem, könyvkiadás és nyomdászat csaknem egész lendületét neki köszönheti. Utat vágott és irányt jelölt. Mert tudott *modern* lenni és európai magaslatra emelte szakmáját.

Az 1848 előtti időkből, a március 15-ike legendáiból és az abszolutizmus árnyából kiemelve is, egész embert mutat.